ශ්‍රී ලංකාවේ බෞද්ධ අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදාය
සරණංකර සංඝරාජ සමයෙන් පසු යුගය

ශ්‍රී ජයවර්ධන පුර
විශ්ව විද්‍යාලය
28 JUN 1996
පාලි හා බෞද්ධ
අධ්‍යයනාංශය

මීගොඩ පඤ්ඤාලෝක හිමි
ලේඛ්‍යාරූඪ අංකය: ජ්. 6295

ශ්‍රී ජයවර්ධනපුර විශ්වවිද්‍යාලය
15-7-1996

146986

ශ්‍රී ජයවර්ධනපුර විශ්වවිද්‍යාලයේ
පාලි හා බෞද්ධ අධ්‍යයනාංශයේ
දර්ශනසූරි උපාධිය සඳහා
ඉදිරිපත් කරනු ලබන නිබන්ධය
1996

ශ්‍රී ලංකාවේ බෞද්ධ අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදාය

සරණංකර සංඝරාජ සමයෙන් පසු යුගය

මීගොඩ පඤ්ඤාලෝක හිමි

ලේඛ්‍යාරූඪ අංකය: ඒ. 6295.

ශ්‍රී ජයවර්ධනපුර විශ්වවිද්‍යාලයේ පාලි හා
බෞද්ධ අධ්‍යයනාංශයේ දර්ශනපති උපාධිය
සඳහා ඉදිරිපත් කරනු ලබන නිබන්ධය

1996

පටුන

පෙරවදන		i - iii
නිබන්ධ සාරාංශය		iv - vii
සංකේත නිරූපන		viii -
උපකාරානුස්මෘති		

පළමුවැනි පරිච්ඡේදය

හැඳින්වීම — බෞද්ධ අධ්‍යාපනයේ සංකල්පය සහ ඓතිහාසික පදනම

(1) කොටස සංකල්පීය හැඳින්වීම (භාරතීය)

1.1.i.	බෞද්ධ අධ්‍යාපන සංකල්පයෙහි ඓතිහාසික පසුතලය	1 - 12
1.1.ii.	බෞද්ධ අධ්‍යාපන සංකල්පය	13 - 18
1.1.iii.	1. අධ්‍යාපනය පිළිබඳ නිර්වචන	19 - 20
	ii. බෞද්ධ අධ්‍යාපනය හඳුනාගැනීම	
1.1.iv.	බෞද්ධ අධ්‍යාපනයේ අරමුණු හා පරමාර්ථ	21 - 23
1.1.v.	බෞද්ධ අධ්‍යාපනයේ පෞරුෂ සංවර්ධනය	24 - 28
1.1.vi.	සමාජ සංවර්ධනය පිළිබඳ අරමුණ	29 - 33
1.1.vii.	බෞද්ධ අධ්‍යාපනයේ පරමාර්ථ	34 - 35
1.1.viii.	බෞද්ධ අධ්‍යාපනයේ පරමාර්ථ සාධනීය ගමන් මග	36 - 40
1.1.x.	බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශාස්තෘත්වය	
	මිනිස් සිතෙහි ස්වභාවය හා එහි ක්‍රියාකාරිත්වය පිළිබඳ බෞද්ධ ඉගැන්වීම	40 - 45

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශාස්තෘත්වය 46 - 48

පුද්ගල වෙමත්තතාව හා ඉගැන්වීම් ක්‍රම ශිල්ප 48 - 68

පාදක සටහන් 69 - 79

(ii) කොටස - ඓතිහාසික හැඳින්වීම

1.ii.1. බුදුරදුන් ජීවමාන සමයෙහි ක්‍රියාත්මක වූ බෞද්ධ අධ්‍යාපන ක්‍රියාවලියෙහි ස්වභාවය. 80 - 105

1.ii.ii. දේශීය බෞද්ධ අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදායෙහි හැඩගැස්ම 106 - 111

1.ii.iii. පුරාතන ලංකාවේ විධිමත් බෞද්ධ අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදායේ ව්‍යුහගත ලක්‍ෂණ 111 - 129

1. විධිමත් අධ්‍යාපන ක්‍රියාවලිය

ii. පුරාතන බෞද්ධ අධ්‍යාපනය සම්බන්ධ පශ්චාත් යුගයේ විධිමත් පාඨමාලාව

බෞද්ධ අධ්‍යාපනයේ නොවිධිමත් අධ්‍යාපන ලක්‍ෂණ

අවිධිමත් අධ්‍යාපන ලක්‍ෂණ

දේශීය බෞද්ධ අධ්‍යාපනය

1.iii.1. දේශීය බෞද්ධ අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදායේ ආයතනික ඉගැන්වීම් පද්ධතිය 130 - 151

1.iii.ii. ඉගෙනුම් ක්‍රියාවලිය

1.iii.iii. ආයතනගත නොවූ අධ්‍යාපන ක්‍රමය

1.iii.iv. ධාරණ ශක්තිය

1.iii.v. දේශීය බෞද්ධ අධ්‍යාපනයේ භාවිත ක්‍රම ශිල්ප 152 - 168

1.iii.vi.	දේශීය බෞද්ධ අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදායේ භාවිත ගුරු ශිෂ්‍ය සබඳතාව	
1.iv.i.	දේශීය බෞද්ධ අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදායේ අනන්‍යතාව	169 - 194
	පාදක සටහන්	195 - 208
1.iv.ii.	මධ්‍යකාලීන දේශීය බෞද්ධ අධ්‍යාපනයේ අවනතිය හා උන්නතිය	209 - 271
1.iv.iii.	දේශීය වියරණ සම්ප්‍රදායක්	
1.iv.iv.	දේශීය ගිහි අධ්‍යාපනයේ බෞද්ධ උරුමය.	232 - 243
1.v.i.	සරණංකර හිමියන් පහළ වූ අවදියේ සමාජ හා ශාසනික පසුබිම	244 - 263
	පාදක සටහන්	264 - 272
දෙවැනි පරිච්ඡේදය.		273 - 330
	සරණංකර අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදාය	
2.i.i.	සරණංකර සඟරජ හිමියෝ	
2.ii.i.	සරණංකර අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදායේ ස්වභාවය	288 - 297
2.iii.i.	සරණංකර අධ්‍යාපන ක්‍රියාවලියෙහි පරමාර්ථ හා එහි විශේෂතා	298 - 301
2.iii.ii.	ශිෂ්‍යපරිෂදයක් ගොඩනැගීම	301 - 303
2.iii.iii.	සංචාරක අධ්‍යාපන ක්‍රමය	303 - 304
2.iii.iv.	ආයතනගත අධ්‍යාපන ක්‍රමය.	304 - 306
2.iii.v.	අධ්‍යාපන මූලස්ථානයක්	307 - 310
	ii. අතිරේක විද්‍යාස්ථාන	

2.iii.vi.	අනුශාසනා පත්‍ර හා විපරම්පත්‍රගත අධ්‍යාපන ක්‍රමය.	311 - 315
2.iii.vii.	පාලි භාෂා අධ්‍යයනය	310 - 321
2.iii.viii.	උපසම්පදා විනයකර්මය පිළිබඳ අධ්‍යාපනය	322 - 325
2.iii.ix.	මානවකේන්ද්‍රිය අධ්‍යාපනය	326 - 330
	පාදක සටහන්	331 - 340

තුන්වැනි පරිච්ඡේදය

3.1.	සඟරජ හිමියන්ගේ ශිෂ්‍ය පරපුර බෞද්ධ අධ්‍යාපනය විෂයෙහි ඇතිකළ ප්‍රබෝධය.	341 - 398
3.1.1.	ශිෂ්‍යානුශිෂ්‍ය පරම්පරා	341 - 355
3.1.ii.	පහතරට ශිෂ්‍ය පරම්පරා හා වේහැල්ලේ සඟපරපුර	355 - 368
3.1.iii.	මුකිරිගල පරම්පරාව	369 - 372
3.1.iv.	වැවසඟ පරපුර	373 - 374
3.1.v.	වෙනත් පඬිවරු	374 - 375
3.1.vi.	පැල්මඩුලු භික්ෂු පරපුර	376 - 379
3.ii.	සඟරජ හිමි සිසු පරපුරෙන් ප්‍රභාවලත් පන්සල් අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදාය	380 - 398
	පාදක සටහන්	399 - 405

සතරවැනි පරිච්ඡේදය

4.1	සඟරජ හිමි අධ්‍යාපන ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය කටයුතු විෂයෙහි ලද රාජානුග්‍රහය	406 - 424
4.ii.	අධ්‍යාපනික හා ශාසනික සේවයෙහි දී සඟරජ හිමියන්ට මුහුණදීමට සිදු වූ බාධා	414 - 424
	පාදක සටහන්	425 - 427

පස්වැනි පරිච්ඡේදය. .. .. .. 428 - 512

(5)	සඟරජ හිමි අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදායෙන් ප්‍රභාවිත විද්‍යෝදය විද්‍යාලංකාර නව පිරිවෙන් අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදාය	428 - 429
5.1.1	විද්‍යෝදය පිරිවෙනේ ආරම්භය හා සංවර්ධනය.	430 - 439
5.1.ii.	විද්‍යෝදයේ පශ්චාත් සංවර්ධනය	440 - 442
5.1.iii.	හික්කඩුවේ ශ්‍රී සුමංගල නාහිමියෝ	443 - 447
5.1.iv.	විද්‍යෝදයේ පාඨමාලා සංවර්ධනය	448 - 457
5.1.v.	ශ්‍රී සුමංගල අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදාය	458 - 463
5.1.vi.	ශ්‍රී සුමංගල අධ්‍යාපන ක්‍රම ශිල්ප	464 - 468
5.1.vii.	සුමංගල හිමියන්ගේ ශාස්ත්‍රීය කර්තව්‍යයන්	469 - 472
5.ii.1.	ධර්මාලෝක නාහිමි සහ විද්‍යාලංකාර පිරිවෙන	473 - 480
5.ii.ii.	විද්‍යාලංකාර පිරිවෙන් අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදාය	481 - 483
5.ii.iii.	විද්‍යාලංකාරයෙහි විෂය මාලා සංවර්ධනය	484 - 491
5.ii.iv.	විද්‍යෝදය විද්‍යාලංකාරින් විහිදගිය ශාඛා පිරිවෙන් අධ්‍යාපනය	492 - 495

5.iii.1 ප්‍රාචීන භාෂෝපකාර සමාගම හා පිරිවෙන් අධ්‍යාපනයේ උන්නතිය. 496 - 500

5.iv.1 පිරිවෙන් අධ්‍යාපනය විෂයෙහි රාජානුග්‍රහය 501 - 512

පාදක සටහන් 513 - 521

සයවැනි පරිච්ඡේදය. .. .. .. 522 - 599

සඟරජ හිමියන්ගෙන් පශ්චාත් භාගයේ ප්‍රභාසනයට පත්

6. ශ්‍රී ලංකාවේ බෞද්ධ පාසැල් අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදාය

6.i. බ්‍රිතාන්‍ය පාලන සමයෙහි බෞද්ධ පාසැල් අධ්‍යාපනයට එරෙහිව නැගී සිටි බලවේග 522 - 535

6.ii. සිංහල භාෂාවේ උන්නතිය හා අවනතිය 536 - 542

6.iii. වාද විවාද හා බෞද්ධ අධ්‍යාපනයේ පුනරුදය 543 - 548

6.iv. ඕල්කට් හා බෞද්ධ පාසැල් අධ්‍යාපනයේ නවෝදය 549 - 552

6.v. බෞද්ධ පාසැල් ව්‍යාපාරයේ ආරම්භය 553 - 564

6.vi. බෞද්ධ පාසැල් ව්‍යාපාරයේ ව්‍යාප්තිය 565 - 573

6.vii. බෞද්ධ පාසැල් ව්‍යාපාරයේ පුරෝගාමීයෝ 574 - 584

6.x. බෞද්ධ පාඨශාලා අධ්‍යාපනයේ පරමාර්ථ හා ඒවා ක්‍රියාත්මක විමේදී මුහුණුපුන් ගැටලු 585 - 591

පාදක සටහන් 592 - 599

සත්වැනි පරිච්ඡේදය. .. .. .. 600 - 645

විදුදය විදුලකරින් ප්‍රරෝහනයට පත්
ශ්‍රී ලංකාවේ බෞද්ධ විශ්වවිද්‍යාල හා
එම ආයතන පසු කාලීනව මුහුණ දුන් ගැටලු

7.1.1	දේශීය විශ්වවිද්‍යාලයන් හි සම්භවය	600 - 603
7.ii.1	විදුදය විදුලකරින් සමෝත්පන්න පිරිවෙන් විශ්වවිද්‍යාල	604 - 616
7.ii.ii.	විදුදය විදුලකර හා පිරිවෙන් විශ්වවිද්‍යාල අතර ගැටලුව	609 - 616
7.ii.iii.	විදුදය විදුලකර සරසවි පරමාර්ථ හා බෞද්ධ පාඨමාලා	617 - 627
7.ii.iv.	විදුදය විදුලකර මුහුණදුන් අභියෝග	628 - 633
7.iii.1	බුද්ධ ශ්‍රාවක ධර්මපීඨය හා ප්‍රතිසංවිධිත භික්ෂු අධ්‍යාපනය	634 - 641
7.iii.ii.	වෙනත් උසස් අධ්‍යාපන බෞද්ධ පීඨවල අධ්‍යාපනය	642 - 645
	පාදක සටහන්	646 - 649

<u>අටවැනි පරිච්ඡේදය.</u> .. .. .. 650 - 672

සාරාංකර අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදායෙන් ප්‍රභින්නව හටගත්

8. බෞද්ධ දහම් පාසැල් අධ්‍යාපනය ලාංකික සමාජ විෂයෙහි ඇතිකළ ප්‍රබෝධය

8.෧.	බෞද්ධ දහම් පාසැල් අධ්‍යාපනයේ ආරම්භය හා ව්‍යාප්තිය	650 - 659
8.෨.	දහම් පාසල් අධ්‍යාපනයේ පරමාර්ථ	659 - 662
8.෩.	දහම් පාසල ලක්දිව ජනසමාජය තුළ ගොඩනැගූ සමාජ හා සංස්කෘතික ප්‍රවණතා	662 - 672
	පාදක සටහන්	673 - 674

<u>නවවැනි පරිච්ඡේදය.</u> .. .. .. 675 - 709

9.	නූතන අභියෝග හා ප්‍රතිචාර හමුවෙහි බෞද්ධ අධ්‍යාපනයේ සාදිත්වය හා සාර්වකාලීනත්වය	675 - 679
9.෧	නූතන අභියෝග හා ප්‍රතිචාර	679 - 685
9.෨.	අපරදිග ආර්ථික විග්‍රහයන් හා බෞද්ධ අර්ථ ක්‍රමයේ විශේෂත්වය	686 - 695
෧.	පරිසරය පිළිබඳ වාණිජ පරමාර්ථ හා බෞද්ධ දැක්වීම.	696 - 698
෨.	[illegible]	[illegible] - 704
෩.	බෞද්ධ අධ්‍යාපනය හා [illegible]	704 - 706
෪.	[illegible]	706 - 709
	පාදක සටහන්	710 - 713
	නිගමනය	714 - 718

නිබන්ධ සාරාංශය

පරිච්ඡේද නවයක් ඔස්සේ උක්ත මාතෘකාව පිළිබඳ කරුණු ගවේෂණය කර ඇති මෙම නිබන්ධයේ පළමුවැනි පරිච්ඡේදය දක්වා ඇත්තේ හැඳින්වීම වශයෙනි. එය අනුමාතෘකා පහක් ඔස්සේ බුදුරදුන් පහළ වූ සමයේ භාරතීය බ්‍රාහ්ම අධ්‍යාපනයේ ස්වභාවය මැයෙන් වූ පසුබිම සිට බෞද්ධ අධ්‍යාපන සංකල්පය හා බුදුරදුන් දවස අනුගමනය වූ බෞද්ධ අධ්‍යාපන ප්‍රතිපදාව ද, එය ශ්‍රී ලංකාවට ලැබුණු පසු ශ්‍රී ලංකාවේ දී සංවර්ධනයට පත් ව, දේශීය ස්වාධීන බෞද්ධ අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදායක් වශයෙන් නැගී සිටි මින් සංවර්ධනයට පත් වූ ආකාරය ද, ශාස්ත්‍රීය ලෙස ගවේෂණයට ලක් කර තිබේ.

ශ්‍රී ලංකාවේ භාවිත පුරාතන බෞද්ධ අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදායේ විධිමත් අධ්‍යාපන ලක්ෂණ හා නො විධිමත් මෙන්ම, අවිධිමත් අධ්‍යාපන ලක්ෂණ ගැන ද අධ්‍යාපන විද්‍යාත්මක ව විමර්ශනයට භාජන කර ඇත. පුරාතන යුගයේ සිට එය මධ්‍යතන යුගයකට සංක්‍රමණය වීමේ දී විෂය මාලා වශයෙන් පෝෂණයට පත් ආකාරය හා එයි ට බලපෑ ඓතිහාසික සාධක ගැන ද අවධානය යොමු කර තිබේ.

අභ්‍යන්තර වියවුල් හා බටහිර ආක්‍රමණ ඉදිරියේ දහ අට වන සියවස මුල් භාගය වන විට ලංකාවේ බෞද්ධ අධ්‍යාපනය සම්පූර්ණයෙන් අභාවයට පත් වූ ආකාරය එම පරිච්ඡේදයේ පසු අඩ මගින් කරුණු විමසීමට ලක් කර තිබේ.

[illegible] නම් වූ [illegible] පරිච්ඡේදය [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] හා දේශීය බෞද්ධ අධ්‍යාපනය [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] හා [illegible] නො වූ දේශීය බෞද්ධ අධ්‍යාපනයේ ලක්ෂණ සහ, දේශීය බෞද්ධ අධ්‍යාපනයේ භාවිත ශාස්ත්‍ර ශිල්ප, ගුරු - ශිෂ්‍ය සබඳතා ව, ඇගයීම් ලක්ෂණ, සහ දේශීය බෞද්ධ අධ්‍යාපන සම්ප්‍රදායේ අනන්‍යතා ව